

UGDYMO PLĖTOTĖS CENTRAS

Metodinė medžiaga

*Tautinių mažumų gimtųjų kalbų
pagrindinio ir vidurinio ugdymo programoms įgyvendinti*

SVARBIAUSI MOKYMO IR MOKYMOSI ASPEKTAI

Metodinę medžiagą parengė:

Danuta Szejnicka, Ugdymo plėtotės centro metodininkė,
Svetlana Pankova, Visagino „Gerosios vilties“ vidurinės mokyklos mokytoja ekspertė,
Jovana Šikšnian, Vilniaus „Santaros“ vidurinės mokyklos mokytoja metodininkė,
Ala Šuverova, Vilniaus V. Kačialovo gimnazijos mokytoja metodininkė

2012 m.

IVADAS

Ši *Tautinių mažumų gimtųjų kalbų metodinė medžiaga* skirta gimtosios kalbos mokytojams, dirbantiems Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose ir įgyvendinantiems *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas* (2008 m.) ir *Vidurinio ugdymo tautinių mažumų gimtosios kalbos bendrąją programą* (2011 m.).

Metodinės medžiagos tikslas – padėti tautinių mažumų gimtosios kalbos mokytojams, dirbantiems Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, pasirengti įgyvendinti savo gimtosios kalbos ir literatūros ugdymo turinį.

SVARBIAUSI MOKYMO IR MOKYMOŠI ASPEKTAI

Uždavinių konkretizavimas planuojant ugdymo procesą

Atsižvelgdamas į klasės mokymosi lygį, mokytojas ne tik kitiems mokslo metams planuoja turinio apimtį, bet ir numato konkrečius uždavinius. Svarbu, kad mokytojas, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, keltų sau ir mokiniams tokius uždavinius, kuriuos galėtų įgyvendinti.

Pavyzdžiui, galėtų būti keliami tokie metų uždaviniai:

- tobulinti sakininės ir rašytinės kalbos vartojimo gebėjimus siekiant įvairių komunikavimo tikslų, plėtoti kūrybingumo gebėjimus;
- nagrinėti iškiliausius gimtosios ir visuotinės literatūros kūrinius, plėsti ir turtinti literatūrinį ir kultūrinį akiratį pasitelkus įvairaus pobūdžio (žodinius ir nežodinius) kultūros tekstus;
- savarankiškai analizuoti ir interpretuoti nesudėtingus įvairių literatūros rūšių ir žanrų kūrinius remiantis literatūros teorijos išmanymu ir atsižvelgiant į istorinį ir sociokultūrinį kontekstą;
- nagrinėti ir argumentuotai vertinti įvairus visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo reiškinius;
- naudotis įvairiais komunikavimo būdais ir informacijos šaltiniais kaupiant ir apdorojant sukaupią informaciją.

Medžiagos parinkimas

Kruopšti mokymo medžiagos atranka, nuoseklus krūvio mažinimas.

Turinio apimtis numato darbą su didelės apimties tekstais, todėl būtina iškart aptarti, kokie klausimai, problemos ir aspektai bus nagrinėjami pamokoje; kas yra aktualu, atsižvelgiant į mokinių patirtį, poreikius, interesus; kaip bus integruojamas ugdymo turinys. Tuo remdamasis, mokytojas parenka ir atrenka grožinės literatūros kūrinio, vadovėlio, žinytų, žodynų, enciklopedijų ir kitą medžiagą.

Pamokos eiga

Pamoka – tai pagrindinis mokymo ir mokymosi organizavimo būdas, tai tarsi laboratorija, kurioje mokytojo atliekami nedideli profesiniai eksperimentai gali nulemti didelius ir reikšmingus pokyčius asmens ir visuomenės gyvenime.

I. Pamokos tikslo nusakymas

Kiekvienas mokytojas, besiruošdamas pamokai, pirmiausia būtinai turi apsispręsti ir nutarti, kokius įgūdžius ir gebėjimus jis ugdys, ko mokys per pamoką ir kokių rezultatų tikisi pasiekti. Atsižvelgdamas į tai, jis kelia pamokos uždavinius ir pasirenka vertinimo kriterijus, kuriuos paskelbs mokiniams. Taigi **prieš pamoką verta išnagrinėti:**

- Kodėl ši pamoka vertinga?
- Kokios jos sąsajos su kitomis pamokomis, kaip bus remiamasi anksčiau įgytais mokinių įgūdžiais ir gebėjimais?
- Kokie pamokos ryšiai su asmenine mokinių patirtimi ir jų interesais?
- Kokių dalyko žinių įgis ir kokius dalyko gebėjimus ugdysis mokiniai?
- Kokios bendrosios kompetencijos bus ugdomos?
- Kaip bus skatinamas aktyvus mokymasis?
- Kaip bus teikiama grįžtamoji informacija mokymosi metu?
- Kaip bus vertinama ir įsivertinama atsižvelgiant į mokymosi uždavinius?

II. *Pamokos uždavinys*

Mokytojas skelbia pamokos uždavinį, kuris turi būti mokiniams aiškus ir suprantamas. Mokiniai turi žinoti, ką ir kaip jie atliks, kaip supras, kad jiems pasisekė (kad jie pasiekė mokymo(si) tikslus) ir įvertins pasiektus rezultatus.

Mokymosi uždavinys turi būti:

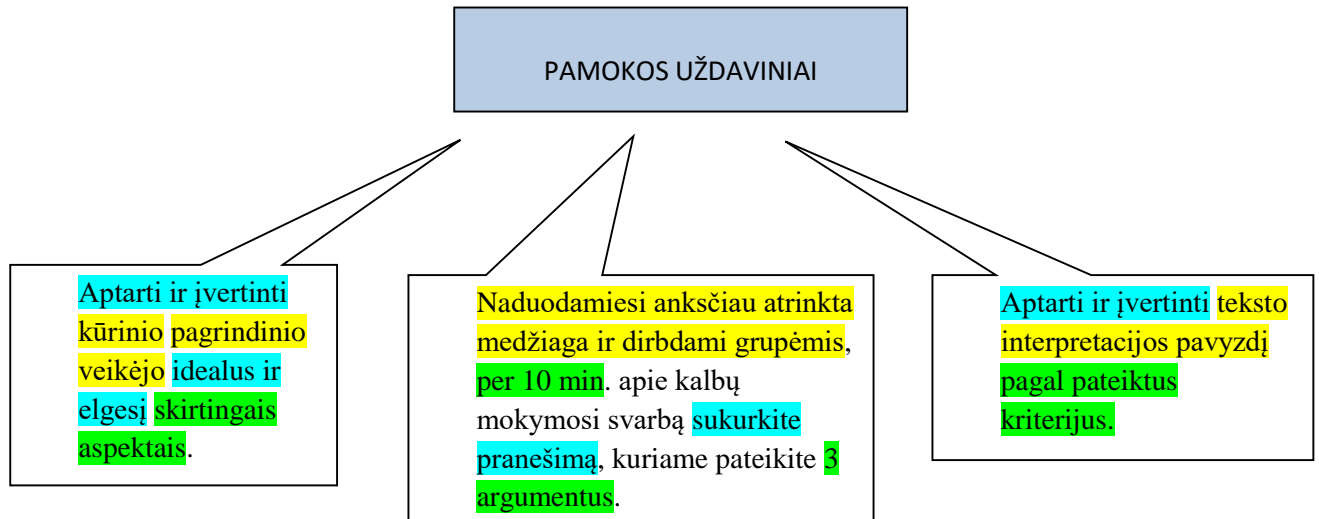
- konkretus, aiškus, glaustas;
- realiai pasiekiamas per tam tikrą laiką;
- pamatuojamas (vengtini žodžiai, tokie kaip suvokti, suprasti, nes jie nėra konkretūs – mokiniai gali nesuprasti, ko iš jų tikimasi, o mokytojui sunku nuspręsti, ar uždavinys įgyvendintas);
- konstatuojamas kaip rezultatas (vartojami aktyvieji veiksmažodžiai arba frazės).

Ugdymo tikslų kalbinės formuluotės.

Žinioms	Gebėjimams	Vertybėms
Supažindinti	(Su)gebėti	Suvokti
Išanalizuoti	(Iš)(Pa)analizuoti	(Į)vertinti
Aptarti	(Pa)lyginti	Plėtoti supratimą
Išmokyti	(Su)gretinti	Kritiškai
Iš(si)aiškinti	Praktiškai taikyti	(Pa)diskutuoti
Įvesdinti į	Nustatyti	Siekti
(Su)teikti	Savarankiškai	Skatinti
Suprasti	Lavinti	Ugdyti
Žinoti	Sudaryti	Motyvuoti svarbą
Pateikti	Įgyti	Puoselėti jausmą
Pagilinti	Ištirti	Pažadinti
Pakartoti		Iš(si)ugdyti
Duoti		Su(si)formuoti
		Pasirengti
		Atskleisti
		Brandinti (ko nors) poreikį

Mokymosi uždavinių komponentai:

- atlikimas (ką mokiniai gebės padaryti – svarbiausias ketinimas);
- kokiomis sąlygomis (tinkamas kontekstas);
- kokiais kriterijais bus remiamasi vertinant.

III. Klasės mikroklimatas pamokoje

Mokytojas, siekdamas įgyvendinti numatytus tikslus ir uždavinius, turi mokinius aktyviai įtraukti į darbą, kad vyrautų geranoriškumo, pagarbos ir tolerancijos atmosfera, ir kad mokiniai noriai dalyvautų ugdymo procese. Kuriant klasės mikroklimatą, mokytojas atlieka itin svarbų vaidmenį.

IV. Mokymąsi aktyvinantys metodai

Dirbant su šiuolaikiniais mokiniais, turi keistis mokytojo vaidmuo pamokoje: jis neturėtų būti tik auklėtoju, vadovu ar lektoriumi, o turėtų tapti konsultantu, padėjėju, patarėju. Todėl, atsižvelgdamas į situaciją (individualumas, klasės ypatumai) bei tikslą (ką mokytojas suplanavo), mokytojas parenka darbo metodus. Rekomenduojama rinktis tokius metodus, kurie padėtų kurti palankias sąlygas ugdyti mokinių kompetencijas.

Mokymąsi aktyvinantys metodai: euristinis pokalbis, problemų sprendimo, mokslinio tyrimo metodai ir kt., kurie skirstomi į dvi rūšis:

pagal klasės įtraukimą į veiklą:

- darbas grupėmis;

- darbas poromis.
- pagal veiklą:
- asociatyviosios lentelės;
- debatai;
- dirbtuvės (ir bet kuri jos veikla: koliažas, esė, rašinys, meninis tekstas, schema, lentelė, eidos konspektas ir pan.);
- dramatinizacija;
- durstinys (rus. *зурзур*);
- dvipusis dienoraštis;
- interviu;
- kino scenarijus;
- sąvokų žemėlapis (rus. *кластер*);
- liberalusis klubas;
- penkiaeilis;
- pristatymas (prezentacija);
- projektas;
- minčių lietus
- kūryba.

Liberalusis klubas – tai vienas iš diskusijų būdų. Liberaliojo klubo tikslas – priartėti prie temos. Aptariamas pasisakymų laikas, ir tada laisvai išsakomos įvairios nuomonės. Kai nuomonės „aštrėja“, žodis suteikiamas ekspertui (mokytojui), kuris komentuoja ir paaiškina esamą situaciją. Klubo dalyviai: nepasirengusi auditorija, t. y. mokiniai, ekspertas (mokytojas arba pasiruošęs diskusijai mokinys), vedėjas ir sekretorius.

Dvipusis dienoraštis – tai būdas nurodyti skaitytojo ryšius su tomis teksto vietomis, kurios sukėlė didžiausią jo susidomėjimą arba siejasi su jo paties patirtimi. Per popieriaus lapo vidurį nubrėžiama vertikali linija. Kairėje lapo pusėje užrašoma mintis ar pažymima skaityto teksto dalis, padariusi mokiniui didžiausią įspūdį: galbūt priminusi jo paties išgyvenimus, sukrėtusi, o gal paskatinusi prieštarauti autoriaus nuomonei. Dešinioji lapo pusė skirta mokinio komentarams: kodėl šią mintį (ar citatą) jis užsirašė į sąsiuvinį, apie ką ji privertė susimąstyti, kokių klausimų iškėlė. Pastabos į dienoraštį rašomos skaitant tekstą, o ne jį perskaičius.

Skaitytojo dienoraštis – tai būdas, kai mokinys, skaitydamas grožinės literatūros kūrinių, laisva forma rašo mintis, pasižymi pastabas ar komentuoja įsidėmėtinas teksto vietas.

Debatai – tai vienas iš diskusijų būdų, dažniausiai tai polemikinė diskusija apie reiškinį ar problemą. Šis būdas dažniausiai skirtas prieštarangiems klausimams išsiaiškinti. Tai puikus pratimas loginio, kritinio mąstymo ir dialogo įgūdžiams lavinti. Mokyklose taikomas sutrumpintas šio metodo būdas, nes reikia spėti viską atlikti per vieną pamoką (akademinę valandą).

Projektas – tai mokslinių tyrimų būdas, aktyvinantis pažintinę mokinių veiklą, skatinantis tam tikrų asmenybės savybių ugdymą. Projektas tinka galutiniam, logiškam grupės ir mokinių interesų rezultatui nustatyti.

Dirbtuvės – tai mokymo būdas, pakylėjantis kiekvieną mokinį į aukštesnį žinių lygį ir skatinantis savarankiškai ar kolektyviai siekti nauju atradimų. Kūrybinių dirbtuvių pagrindas – kūrybinė ir sąmoninga kiekvieno mokinio veikla.

Sūkurys – tai grupinis darbas, per kurį mokiniai, pasiskirstę į grupes, vykdo savo užduotį, naudodamiesi tam tikros spalvos rašikliu, paskui mokinių grupės keičiasi lapais su atlikta užduotimi ir papildo kiekvienos grupės atliktą užduotį tol, kol kiekviena grupė užbaigia užduotį.

Durstinys – tai grupinis darbas. Kiekvienam grupės nariui skiriama individuali užduotis, bet kad ją atliktų, jis turi palikti grupę ir sukurti naują. Visi grupės nariai turi tokią pat užduotį. Mokinys, atlikęs užduotį, grįžta į savo pirminę grupę ir konsultuoja pasirengtu klausimu kitus grupės narius. Kai visi grupės nariai susipažįsta su kiekvieno mokinio darbu, tada klasei pateikia apibendrintą visos grupės darbą.

Interviu – tai kreipimasis į kiekvieną klasės mokinį bet koku klausimu. Metodas tinkamas rengiantis teksto interpretacijai ir kitais atvejais, kai mokiniai nemato sąsajų tarp diskutuojamo klausimo ir dabarties.

Penkiaeilis – tai eilėraštis, perteikiantis informaciją lakoniška forma.

Eidos konspektas – tai vaizdinys ir trumpas samprotavimas, savaip apibūdinantis temą ir literatūros kūrinių veikėjus.

Dramatizacija – tai inscenizacija, vaidinimas per pamoką pagal mokymo medžiagą. Vaidmenis atlikti gali ne tik veikėjai, bet ir negyvi objektai, pavyzdžiui, daiktai ar kurios nors žinių srities reiškiniai.

Minčių lietus – tai problemos sprendimo metodas, kai mokiniai siūlo kuo daugiau problemos sprendimo būdų. Vėliau atrenka sėkmingiausius būdus, kuriuos galėtų pritaikyti praktikoje.

Kino scenarijus – tai metodas, kai mokiniams iš literatūros kūrinio tenka išrinkti epizodus, sudėlioti juos į atskirą tekstą ir paaiškinti savo pasirinkimą komentuojant.

Lizdas – tai darbo metodas, kai žinios susisteminamos, kad atsirastų ryšys tarp supratimo, objektų ir reiškinių.

V. *Pamokos rezultatų aptarimas ir refleksija*

Tai svarbi pamokos dalis, kurioje turėtų vykti mokymosi veiklos rezultatų ir proceso aptarimas; mokytojo ir bendraklasių vertinimas ir įsivertinimas; veiklos reflektavimas atsakant į pateiktus klausimus; tolesnių mokymosi žingsnių numatymas¹.

Įsivertinimas	Grupės darbo į(si)vertinimas	Kitų grupių vertinimas
Nebaigti sakiniai	Pyrago dalijimas	Vertinimas spalvotais lapeliais
Klausimai refleksijai	Struktūruoti klausimai	Vertinimas pagal kriterijus
Saldžioji refleksija	Kompetencijų įsivertinimo	
Mokymosi dienoraštis	lentelė	
Voratinklis, Žvaigždė		
Gebėjimų įsivertinimo kreivė		

Ruošdamasis pamokai mokytojas turėtų apmąstyti, kaip bus vertinami mokiniai už atskiras veiklas, kokie bus taikomi vertinimo būdai ir kriterijai. Priklausomai nuo poreikio ir

¹Vertinimo ir įsivertinimo, refleksijos metodai. <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8.lt>

suplanuotos veiklos, mokytojas gali taikyti kriterinį vertinimą, kuris matuoja, ką mokinys moka daryti (pvz., ieškoti informacijos, pasinaudoti informacija, analizuoti ir kritiškai vertinti situacijas ir t. t.) arba kaupiamąjį vertinimą, pvz., grupinį darbą galima vertinti kaupiamuoju balu, kuriuo vertinamas mokinių aktyvumas darbo grupėje, naudojamos dalyko medžiagos gausumas, indėlis į darbo grupės rezultatą.

Verta numatyti priemones mokinių refleksijai: *kaip sužinosite, ar pasiektas siekimas?; kokia mokinių veiklos kompetencija?* Refleksijos metu svarbu užfiksuoti pavykusius momentus, svarbius, įdomius epizodus, iškilusius sunkumus ir galimas pataisas.

Po pamokos mokytojas turi apgalvoti pamokos rezultatus ir padaryti išvadas dėl tolesnio darbo planavimo. Taikant refleksiją, išsaugomas ugdymo tęstinumas.

Literatūra ir šaltiniai

1. Arends Richard I. *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai, 1998.
2. *Kritinio mąstymo ugdymas. Teorija ir praktika* / Sudarė Daiva Penkauskienė. Vilnius: Garnelis, 2001.
3. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Vilnius, 2008.
4. Paterson Katy. *Pasiruošk... Dėmesio... Mokyk!* Vilnius: Tyto alba, 2002.
5. Petty Geoff. *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto alba, 2007.
6. Petty Geoff. *Įrodymais pagrįstas mokymas*. Vilnius: Tyto alba, 2008.
7. Weeden Paul, Wqinter Jan, Broadfoot Patricia. *Vertinimas. Ką tai reiškia mokykloms?* Vilnius: Garnelis, 2005.
8. *Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui?* Vilnius, 2008.